

І.В. Руденко, канд. екон. наук

Нат.М. Гаркуша, канд. екон. наук

УДОСКОНАЛЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто існуючі в літературі методичні підходи аналізу фінансового стану. Запропоновано єдину методіку комплексного фінансового аналізу підприємства. Уточнено систему показників для проведення аналізу.

Рассмотрены существующие в литературе методические подходы к анализу финансового состояния. Предложена единая методика комплексного финансового анализа предприятия. Уточнена система показателей для проведения анализа.

Existing is considered in literature methodical podkhoy to the analysis of the financial condition. The single method of complex financial analysis of enterprise is offered. The system of indexes is specified for the leadthrough of analysis.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах ринкової економіки підприємствам необхідно мати обґрунтовану узагальнюючу оцінку фінансового стану, яка б забезпечила зіставлення результатів їх діяльності незалежно від галузі, місця розташування, форми власності або масштабів виробництва й чисельності персоналу.

У зв'язку з цим велике значення має проведення комплексного аналізу фінансового стану підприємства, який має дати повну, усебічну та об'єктивну оцінку його становища. Крім того, застосування методіки комплексного фінансового аналізу необхідно для визначення економічного потенціалу підприємства, обґрунтування рішень стратегічного характеру, інформаційного забезпечення потреб фінансового планування, розробки інвестиційних проєктів та прийняття рішень щодо фінансування, надання кредиту тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансовий аналіз є предметом пильної уваги науковців і практиків. Існує велика кількість наукових розробок вітчизняних і зарубіжних авторів із цієї проблеми. Значний внесок у розробку методіки аналізу фінансового стану зробили такі вітчизняні вчені, як Ф.Ф. Бутинець, М.Г. Чумаченко, І.А. Бланк, В.О. Подольська, Г.І. Кіндрацька, О.В. Яріш, Є.В. Мних, Л.А. Лахтіонова, Н.В. Тарасенко, В.З. Бурчевський, М.І. Горбаток,

В.О. Мец, П.Ю. Буряк, М.В. Римар, Л.М. Чернелевський, В.М. Суторміна та ін. Серед зарубіжних науковців слід назвати А.П. Зуділіна, І.Т. Балабанова, М.С. Абрютіну, Г.В. Савицьку, Ю. Бригхема, Л. Гапенські, Л.А. Бернстайна, З. Боді, Р. Мертона, Ж. Перара, Д. Міддлтона, Т. Карліна, А. Макміна, Р. Брейлі, С. Майерса, Дж. Ван Хорна, Е. Хелферта та ін. Віддаючи належне науковим напрацюванням учених, слід відзначити, що питання комплексного аналізу фінансового стану потребують подальшого наукового дослідження. Значною мірою це зумовлено тим, що залишаються певні недоліки методологічного характеру дослідження. Крім того, недостатньо враховуються особливості фінансово-господарської діяльності вітчизняних підприємств, що зумовлює актуальність проведення подальших розробок із метою вдосконалення теорії та практики фінансових обчислень.

Мета та завдання статті. Метою статті є вдосконалення методики комплексного фінансового аналізу підприємств.

Відповідно до мети завданнями наукового дослідження є систематизація методичних підходів аналізу фінансового стану; розробка єдиної методики комплексного фінансового аналізу підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як показало дослідження, зміст аналізу фінансового стану залежить від поставленої мети, яка може полягати в комплексному аналізі сильних і слабких сторін діяльності фірми або, наприклад, порівняно простому аналізі її короткострокової ліквідності. Проте, незалежно від визначеної мети, оцінка фінансової діяльності здійснюється на основі аналізу фінансових звітів. За допомогою такого аналізу інвестори, кредитори, менеджери й інші зацікавлені особи оцінюють минулий, поточний та очікуваний фінансовий стан фірми.

У його процесі використовуються різні методи й підходи з урахуванням поставленої мети, завдань, а також наявних у розпорядженні аналітика інформаційних і людських ресурсів, технічного забезпечення.

Під час проведення комплексного фінансового аналізу підприємства необхідно дотримуватися певних вимог. Розглянемо основні з них.

1. Методологічна база комплексного аналізу має ґрунтуватися на методиках, які за короткий строк могли б оцінити фінансовий стан суб'єкта господарювання. Комплексний фінансовий аналіз має не тільки ідентифікувати проблемні елементи, а й зробити обґрунтовані

висновки щодо розвитку тенденції зміни фінансового стану підприємства в цілому.

2. Під час практичного проведення комплексного фінансового аналізу слід використовувати такий ефективний прийом, як *порівняльний аналіз*. Він являє собою внутрішньогосподарський аналіз зведених показників фінансової звітності за окремими напрямками діяльності самого підприємства та його дочірніх підприємств або міжгосподарський аналіз показників цього підприємства порівняно з відповідними показниками конкурентів, середньогалузевими чи середніми показниками.

3. Для здійснення комплексного аналізу необхідно забезпечити формування групи показників, які б відповідали вимогам комплексної характеристики поточного стану підприємства та перспектив його подальшого розвитку.

4. Ефективність комплексного аналізу значною мірою залежить від можливості побудови адекватної системи однозначності інтерпретації результатів математичної та аналітичної обробки визначеної групи цільових показників з метою попередження та уникнення двозначності висновків.

Ключовим елементом процедури комплексного аналізу фінансового стану підприємства є побудова моделі обробки вхідної інформаційної бази. Така модель — це обґрунтований відповідно до специфічних характеристик конкретної процедури комплексного аналізу органічний синтез математичних, статистичних та аналітичних методів дослідження.

У науковій літературі залежно від методичного забезпечення виокремлено п'ять груп моделей:

- рейтингові, що передбачають зіставлення з певною шкалою, де значення рейтингу виступає елементом лінійно упорядкованої множини [1];
- індексні, в яких комплексний показник будується шляхом агрегування ознак за допомогою розрахунків багатовимірною аналізу [1];
- матричні, де вхідна інформація відображається по горизонталі й вертикалі в таблиці (матриці), а її елементи, що знаходяться на перетині рядків і стовпців, є одиничними показниками фінансового стану підприємства [3];
- інтегральні, що визначають функціональні залежності між окремими одиничними показниками за допомогою багатofакторного дискри- мінантного аналізу [3];

– із застосуванням інструментарію нечіткої логіки, що окрім кількісних факторів, дає можливість ураховувати ще й експертно-аналітичну інформацію та паралельно проводити аналіз складових фінансової системи (ліквідність, рентабельність, ділова активність та ін.) [9]. Ці моделі дають високу точність ідентифікації досліджуваного об'єкта, але по суті дублюють деталізований фінансовий аналіз, ускладнюючи його за рахунок своєї багаторівневої структури.

Вибір методу залежить від низки чинників: типу економічної системи, ступеня розвиненості ринкових відносин, особливостей побудови балансу та інших форм звітності, галузевих особливостей, виду діяльності, форми власності підприємства тощо. Методи аналізу можуть використовуватися паралельно, а також частково, доповнюючи один одного. Так, кількісні методи аналізу не враховують такої характеристики підприємства, як репутація, тоді як рейтингові оцінки орієнтовані на врахування чинників суб'єктивного характеру.

Аналіз сучасної економічної літератури показав, що, незважаючи на різноманітність підходів до оцінки фінансового стану підприємств, вітчизняні й зарубіжні фахівці єдині в думці про те, що:

– для комплексної оцінки фінансового стану підприємства необхідний розрахунок таких груп індикаторів: фінансової стійкості, платоспроможності, ділової активності, рентабельності й становища на ринку цінних паперів;

– економічна оцінка фінансового стану підприємства здійснюється на підставі відносних показників (коефіцієнтів), що відбивають наявність і використання фінансових ресурсів, склад і структуру джерел фінансування, забезпечення активів власними обіговими коштами. Пильної уваги й істотного вдосконалення потребує формування оптимальної системи показників, яка б задовольняла потреби податкових органів, кредитуючих банків, акціонерів і партнерів підприємства за договірними відносинами, а також найбільш точно й повно характеризувала фінансову стійкість і результати фінансово-господарської діяльності підприємства;

– висновок про фінансовий стан підприємства робиться на основі порівняння його відносних коефіцієнтів з нормативними значеннями, середньо галузевими чи середніми в конкуруючій групі. Як база порівняння можуть виступати теоретично обґрунтовані чи отримані в результаті експертних оцінок величини, що характеризують оптимальні чи критичні значення показників. Такі величини фактично виконують роль нормативів для фінансових коефіцієнтів, хоча методика їхнього розрахунку залежно від галузей економіки поки що відсутня.

Окрім горизонтального, порівняльного й трендового способів аналізу фінансової звітності та відносних показників, розрахованих на її основі, необхідно також проводити вертикальний аналіз звітів. Висновки, одержані під час вертикального аналізу, найчастіше підтверджують результати аналізу коефіцієнтів. Проте іноді можуть бути зроблені й додаткові висновки. Тому комплексний аналіз фінансового стану передбачає використання всіх відомих методів фінансового аналізу, включаючи факторний.

Однією з найвідоміших у нашій країні та за кордоном методик комплексної оцінки фінансового стану є факторний аналіз за схемою фірми «Du Pont» [3]. Цей метод базується на взаємозв'язку окремих фінансових показників фірми та призначений для факторного аналізу рентабельності власного капіталу. За схемою рентабельність власного капіталу (P_{BK}) можна визначити як добуток рентабельності активів (P_A) та спеціального мультиплікатора, що характеризує співвідношення власного капіталу й авансованих у діяльність компанії коштів, тобто коефіцієнта фінансової залежності ($K_{\Phi 3}$):

$$P_{BK} = P_A \times K_{\Phi 3} \quad (1)$$

У свою чергу рентабельність активів розкладається за факторами таким чином:

$$P_A = P_{\text{ЧП}} \times K_{OA} = \frac{\text{ЧП}}{B} \times \frac{B}{A}, \quad (2)$$

де $P_{\text{ЧП}}$ – чиста рентабельність реалізованої продукції; K_{OA} – коефіцієнт оборотності активів; A – активи фірми; B – виручка від реалізації продукції; ЧП – чистий прибуток.

Об'єднавши дві попередні формули, можна одержати розширену формулу фірми «Du Pont», а саме:

$$P_{BK} = P_{\text{ЧП}} \times K_{OA} \times K_{\Phi 3}, \quad (3)$$

$$P_{BK} = \frac{\text{ЧП}}{B} \times \frac{B}{A} \times \frac{A}{BK}, \quad (4)$$

де BK – власний капітал.

Наведена модель показує, що рентабельність власного капіталу підприємства залежить від трьох чинників першого порядку: чистої рентабельності продажів, ресурсовіддачі, структури джерел майна, вкладених у підприємство. Важливість цих показників пояснюється тим, що вони певним чином узагальнюють усі сторони фінансово-господарської діяльності фірми: перший чинник узагальнює звіт про прибутки і збитки, другий – актив балансу, третій – пасив балансу.

Результати факторного аналізу формули фірми «Du Pont» можуть використовуватись для дослідження шляхів підвищення ефективності функціонування фірми. Фахівці зі збуту можуть вивчати, який вплив на рентабельність має збільшення (або зниження) цін реалізації зміна асортименту продукції, вихід на нові ринки збуту тощо. Для бухгалтерів великий інтерес викликає аналіз витратних статей і пошук шляхів зниження собівартості продукції. Розглянута схема є цікавою також для фінансових аналітиків, менеджерів із виробництва й маркетингу, які мають знаходити шляхи оптимізації рівня тих чи інших активів. Щодо фінансового менеджера, то він може провести порівняльний аналіз використання різних статей фінансування, спробувати знайти можливості зниження витрат за обов'язковими відсотковими платежами, оцінити ступінь ризику в разі залучення додаткових зовнішніх джерел фінансування, необхідних для підвищення рентабельності власного капіталу.

Таким чином, розширена формула фірми «Du Pont» є особливо корисною для підсумкових висновків про фінансовий стан фірми, оскільки вона розчленовує рентабельність на три важливі компоненти: 1) контроль за витратами, 2) використання активів, 3) використання позик.

Висновки, отримані за результатами аналізу схеми фірми «Du Pont», також можуть бути доповнені за допомогою аналізу критичних співвідношень, які допомагають виявити умови беззбиткової роботи компанії.

Висновки. Запропонована методика фінансового аналізу підприємства дозволить системно підходити до оцінки фінансового становища фірми, робити більш об'єктивні висновки щодо поточної та перспективної її діяльності. Саме комплексний підхід до аналізу фінансового стану, на нашу думку, дозволить створити надійну картину фінансового становища фірми. Це сприятиме розширенню адаптаційних можливостей підприємств до змін умов господарської діяльності та створенню умов їх стабільного функціонування й розвитку.

Список літератури

1. Гаркуша Н. М. Міжнародна практика комплексного аналізу фінансового стану підприємства / Н. М. Гаркуша, Т. О. Сідорова, І. В. Руденко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. праць / ХДУХТ. – Х., 2010. – Вип 2 (12). – С. 18–25.
2. Лазарев А. Про досвід проведення аудиту фінансової звітності ОБСЄ, або впевнені кроки Рахункової палати України на шляху до Європейського аудиту / А. Лазарев, І. Чумакова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 8. – С. 39–49.
3. Пойда-Носик Н. Н. Управління вартістю і структурою капіталу підприємства як елемент фінансової безпеки / Н. Н. Пойда-Носик, Л. В. Петришинець // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 117–124.
4. Цыбульская Э. И. Диагностика финансового равновесия предприятия в условиях нестабильной бизнес-среды / Э. И. Цыбульская, Т. С. Гавриленко // Бизнес Информ. – 2010. – № 3. – С. 48–52.

Отримано 01.08.2013. ХДУХТ, Харків.

© І.В. Руденко, Нат.М. Гаркуша, 2013.

УДК 657.424

Л.О. Кирильсва, канд. екон. наук

Г.О. Корніснко, студ.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Досліджено сутність фінансових інвестицій, їх класифікацію, порядок оцінки та відображення в обліку, розглянуто сучасну нормативну базу з обліку фінансових інвестицій та особливості обліку депозитних вкладів суб'єктів господарювання.

Исследованы сущность финансовых инвестиций, их классификация, порядок оценки и отражения в учёте, рассмотрены современная нормативная база по учёту финансовых инвестиций и особенности учёта депозитных вкладов субъектов хозяйствования.

The essence of financial investments, their classification the order of evaluation and recording were researched, current regulatory framework and deposits of economic entities accounting characteristics were considered.